

УДК: 341.63:339.5(497.11)  
Biblid 1451-3188, 17 (2018)  
Год XVII, бр. 66, стр. 323–346  
Извори научни рад

## МЕЂУНАРОДНА ТРГОВИНСКА АРБИТРАЖА И АКТУЕЛНО СТАЊЕ ЛЕГИСЛАТИВЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Миладин ПЕЈАК<sup>1</sup>

*Анстракт:* Арбитража представља један од начина решавања спорова, а нарочиту примену је пронашла у решавању међународних трговачких спорова. За разлику од судског решавања спорова, које организује и регулише држава, арбитражно решавање спорова је независно и аутономно, иако држава законом утврђује услове за овакво решавање спорова. Модерне тенденције иду у правцу све већег смањења утицаја државних судова на арбитраже, што, наравно, не значи да арбитраже постају самосталне и недодирљиве, већ да добијају већу аутономију и могућност да у одређеним ситуацијама коригују крута национална процесна законодавства, и самим тим допринесу бржем и ефикаснијем решавању трговинских спорова, првенствено међународних. Са порастом значаја међународне трговинске арбитраже долази до еволуције правила која се на њу односе, те је проучавање и правно регулисање међународне арбитраже предмет посебног интересовања и аутора који у раду указује на њене карактеристике и особености. Уз то, нарочит акценат ставља на сâм појам међународне трговинске арбитраже, њен значај и изворе, као и актуелно стање легислативе из проучаване области, односно на Закон о арбитражи који је донет 2006. године, а који је Републику Србију и српско право приближио светским стандардима у области арбитраже.

*Кључне речи:* арбитража, међународна трговинска арбитража, арбитражно решавање спорова, међународне конвенције, Република Србија.

<sup>1</sup> АИК Банка а.д., Београд. E-mail: miladin.pejak@aikbanka.rs; miladinpejak@yahoo.com

## 1) УВОД

Прихватање арбитражног решавања међународних трговинских спорова проистекло је из одређених историјских околности и потреба. Израсло је на принципима приватног судства и самосталности у односу на званично државно судство. Може се рећи да међународна трговинска арбитража обележава крај старог и почетак новог века својим брзим развојем и популарношћу код пословног света. Учесници у међународним пословним односима бојали су се пристрасности судова, будући да је, по правилу, суд државе једне од уговорних страна био надлежан, што је нарочито долазило до изражаја међу оним учесницима који су били из држава различитих друштвено-економских уређења или различитог степена економске развијености. Поред тога, учесници у међународним пословним односима желели су да отклоне увид јавности у њихове међународне послове, што је у случају спора пред државним судом било немогуће. Такође, нису желели да јавности буде доступна садржина њихових уговорних односа, па тиме и њихова пословна политика, нарочито због њихових конкурената. Ови разлози су и даље присутни и представљају објашњење за широко прихватање арбитраже као начина решавања спорова. Међународне трговинске арбитраже су функционисале под националним правним режимима предвиђеним за арбитражу уопште. Са развојем међународне трговине и међународних економских односа, у другој половини XIX века појавила се потреба да се правно конституише међународна трговинска арбитража. Период њиховог највећег процвата наступио је након Другог светског рата када је, као последица развоја и успостављања економске сарадње између различитих држава, дошло до великог повећања међународних трговинских спорова који су се решавали пред арбитражом. Прихватање и признавање арбитраже у домену међународних трговинских спорова реализовани су кроз универзалне, регионалне и билатералне конвенције. Данас је правни оквир арбитраже одређен нормама арбитражног права. У савременим условима, правни оквир чине национални закони о арбитражи, међународни уговори о арбитражи, правила о арбитражи националних институција и правила о арбитражи појединих међународних организација. Општа тенденција хармонизације арбитражних правила резултат је интензивног развоја међународног промета. Снажан развој арбитраже на међународном плану утицао је и на Републику Србију у којој је 2006. године донет Закон о арбитражи.

## 2) МЕЂУНАРОДНА ТРГОВИНСКА АРБИТРАЖА

Међународна трговинска арбитража представља широко примењив начин и форум за решавање спорова из области међународних пословних односа уопште и међународне трговине, а њена надлежност заснива се на сагласној вољи уговорних страна.<sup>2</sup> Један од основних мотива који је пословне људе, у својим

међународним уговорним односима, определио да за случај спора предвиде арбитражу, јесте жеља да се спор реши праведно и правично, уз узимање у обзир професионалних обичаја и одговарајућих правила понашања.<sup>3</sup> Сâм карактер и сложена структура трговинских и пословних односа уопште, захтевају посебан однос деликатности приликом решавања спорова који те односе прате. Странке пред овом арбитражом припадају пословном свету у којем је главни циљ успешно обављање пословне активности, што између осталог подразумева и формирање *goodwill*-а. Из тих разлога, странке ће некад имати већи интерес да задрже пословне односе и сачувају добар углед, него да добију конкретан спор. Арбитража је „решавање спорова између држава од стране судија које су оне изабрале и на основу поштовања права. Прибегавање арбитражи подразумева обавезу савесног извршења пресуде.“ Наведена дефиниција је традиционална дефиниција коју садржи Прва хашка конвенција о мирном решавању спорова из 1907. године.<sup>4</sup> Приликом одређивања међународног карактера трговинске арбитраже полази се од два критеријума: организацијског и суштинског. Према првом критеријуму, трговинске арбитраже се деле на сталне, тј. институционалне и *ad hoc*, односно повремене. За институционалне арбитраже је карактеристично да имају сталну организациону структуру, техничке услове, као што су администрација и просторије, правилник и, најчешће, листу арбитра. Оне могу бити специјализоване или опште, затвореног или отвореног типа. С друге стране, *ad hoc* арбитраже се формирају ради решавања једног спора. Након тога оне престају да постоје, а стварају их странке тако што именују, по правилу, једног или три арбитра који се састају на месту које су странке одредиле. Уколико нису одредиле место одржавања арбитраже и правила процедуре, одређују их арбитра. Суштински критеријум полази од правних односа чије решавање може бити изнето пред арбитражу.<sup>5</sup> Европска конвенција о међународној трговинској арбитражи из 1961. године, полазећи од суштинског критеријума, под изразом арбитража подразумева решавање спорова, не само од стране арбитра именованих за одређене случајеве (повремена арбитража), него и од стране сталних арбитража.<sup>6</sup> Основни допринос ове конвенције је у томе што нуди прву

---

<sup>2</sup> Јелена Перовић, *Уговор о међународној трговинској арбитражи*, Службени лист СРЈ, Београд, 2002, стр. 9-14.

<sup>3</sup> Сања Скакавац, „Право на правично суђење, *Европско законодавство*, 2015, бр. 51, стр. 104-118.

<sup>4</sup> Зоран Радивојевић, „Међународна арбитража“. У: Јован Ђирић (ур.), *Српско право и међународне судске институције* (стр. 123-161), Институт за упоредно право, Београд, 2009, стр. 123.

<sup>5</sup> Јелена Перовић, *Уговор о међународној трговинској арбитражи*, *op. cit.*, стр. 24.

<sup>6</sup> Члан 1 тачка 2 под б гласи: “The term ‘arbitration’ shall mean not only settlement by arbitrators appointed for each case (*ad hoc* arbitration) but also by permanent arbitral institutions.” У:

потпуну дефиницију међународне трговинске арбитраже, формулисане у члану 1, која гласи: „Ова конвенција се примењује: а) на закључене арбитражне споразуме, ради регулисања насталих спорова или спорова који ће настати из послова међународне трговине, између физичких и правних лица, која у тренутку закључења споразума, имају свој уобичајени боравак или седиште у различитим земљама уговорницама; б) на процедуре и арбитражне пресуде засноване на споразумима из параграфа 1а овог члана.“ На основу наведеног може се закључити да се не ради о класичној дефиницији, јер у члану пише „ова конвенција се примењује.“

Појам међународне трговинске арбитраже захтева прецизније одређење од оног које налазимо у уопштеним дефиницијама арбитраже, јер су савремени развој и појава нових субјеката међународног права проширили и појам арбитраже.<sup>7</sup> Осим међудржавних спорова, арбитражом се решавају и спорови између држава и међународних организација или између самих организација.<sup>8</sup> У пракси се под појмом међународне трговинске арбитраже подразумева свака она арбитража за решавање међународних привредних спорова која не припада једном интерном правном систему.<sup>9</sup> Такође, међународна арбитража може се у знатно већој мери прилагодити особеностима појединих случајева, него што то могу судови чија се организациона структура и правила одређују унапред за неодређен број веома различитих случајева. Јездич сматра да под међународним арбитражама треба подразумевати оне установе које су основане од приватних професионалних организација полујавног карактера у циљу расправљања оних спорова из спољнотрговинског промета за које је уговорена њихова надлежност.<sup>10</sup> Мишљење Голдштајна и Триве јесте да су међународне трговачке арбитраже приватни недржавни судови за решавање спорова са међународним обележјем, које странке на темељу законског овлашћења поверавају особама од свога поверења, са сврхом да донесу одлуку која има снагу правоснажне судске пресуде.<sup>11</sup>

---

*European Convention on International Commercial Arbitration*, European Commission for Europe, Geneva, 1961.

<sup>7</sup> Раније, поред термина међународна арбитража користио се термин спољнотрговинска арбитража, а у неким законодавствима и термин изабрани спољнотрговински суд. Нпр. такав је био случај и у нашем Закону о парничном поступку. У: Михаило Вражалић, Боривоје Познић, Б., (урс), *Закон о парничном поступку: са напоменама; Правилник о спољнотрговинској арбитражи и регистром појмова*, Службени лист СФРЈ, Београд, 1977, члан 469, стр. 176.

<sup>8</sup> Зоран Радивојевић, „Међународна арбитража“, *op. cit.*, стр. 123.

<sup>9</sup> Радомир Ђуровић, *Међународно привредно право: са обрасцима уговора*, Савремена администрација, Београд, 1997, стр. 201.

<sup>10</sup> Михаило Јездич, *Међународно приватно право*, Научна књига, Београд, 1982, стр. 140.

<sup>11</sup> Александар Голдштајн, Синиша Трива, *Међународна трговинска арбитража*, Информатор, Загреб, 1987, стр. 12.

По Модел-закону УНЦИТРАЛ-а арбитража је међународна: ако странке у време склапања арбитражног споразума имају пословна седишта у различитим државама, или ако се једно од доленаведених места налази изван државе у којој странке имају своја пословна седишта: Место арбитраже, ако је одређено у арбитражном споразуму или на основу арбитражног споразума; Било које место у којем треба извршити битан део обавеза из трговинског односа или место с којим је предмет спора најдуже повезан; Ако су се стране изричито споразумеле да је предмет арбитражног споразума везан за више земаља.<sup>12</sup>

Без обзира на различите приступе и схватања наведених појмова, данас је готово незамисливо да међународна трговина, или пак било који облик пословања са иностранством, не подразумева ефикасност трговинске арбитраже. На основу наведених ставова може се закључити да је међународна трговинска арбитража веома сложен институт јер се састоји од више међусобно повезаних аката и поступака. Чине га више међусобно повезаних фаза и то: споразума странака који чине конститутивни акт о надлежности конкретне арбитраже у случају спора, одређивање арбитра, утврђивање правила поступка и доношење одлуке. Тако и Ћирић закључује да је међународна трговачка арбитража приватни недржавни правосудни орган, чија се надлежност заснива на арбитражном споразуму, док су предмет спора пред арбитражом правне ствари у вези са којима странке могу слободно располагати, а коначна и правоснажна одлука арбитраже подлеже накнадној и ограниченој постарбитражној контроли државног суда.<sup>13</sup> Суштинска разлика између арбитраже и судског решавања спорова јесте у томе што је арбитража приватног карактера, док је парница пред државним судом у начелу отворена за јавност. Ову приватну природу арбитраже је потребно разумети у смислу да странке саме конституишу арбитражу, тј. да именују арбитра и финансирају њихов рад.<sup>14</sup> Ипак, приватна природа арбитраже није исто што и поверљивост арбитраже. Пауновић<sup>15</sup> наводи да је често заступљено погрешно мишљење да приватни карактер арбитраже аутоматски обезбеђује и поверљивост арбитраже. Начелно, арбитража јесте приватни поступак. Приватност поступка значи забрану непозваним лицима да прате усмене расправе, док поверљивост подразумева забрану странкама и осталим учесницима поступка,

---

<sup>12</sup> „Official Records of the General Assembly, Fortieth Session, Supplement“, No. 17 (A/40/17), annex I.

<sup>13</sup> Александар Љ. Ћирић, *Међународно трговинско право: посебни део*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2018, стр. 519.

<sup>14</sup> Маја Станивуковић, *Међународна арбитража: са одабраним прилозима*, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 18.

<sup>15</sup> Мирослав Пауновић, „Поверљив карактер међународне трговачке арбитраже“, *Право и привреда*, вол. 53, бр. 7/9, 2015, стр. 164-184.

али и органа арбитражних институција, да јавно износе сазнања о арбитражи, о току поступка, доказима, као и о арбитражној одлуци. Међутим, ова дужност може довести до изигравања захтева транспарентности и обавезе обавештавања јавности, уколико је у питању јавни интерес, а у неким случајевима и приватни интерес, што може довести и до компромитовања арбитраже као методе решавања спорова. У неким веома специфичним ситуацијама управо је поверљивост разлог за прибегавање арбитражи и инсистирање на њеном поверљивом карактеру. С друге стране, у националним законодавствима и у арбитражним правилницима нема одредаба које би значиле забрану странкама, које нису учесници арбитраже да открију трећим лицима природу и постојање спора, детаље о арбитражном поступку, о доказима па и о исходу саме арбитраже.<sup>16</sup> Међутим, Пауновић наводи да су потребе за већом транспарентношћу арбитражног поступка истакнуте у припремној верзији УНЦИТРАЛ-ових Арбитражних правила за *ad hoc* арбитраже.<sup>17</sup> Свакако, постоје разлози који иду у прилог транспарентности арбитраже, ради интереса јавности, али исто тако постоје разлози и за поверљивост арбитраже, те је неопходно постићи баланс између ова два супротстављена захтева. Законска регулатива ове материје, у сваком случају, требало би да обезбеди очување врлина арбитраже у које спада и очекивање странака да ће њихов поступак бити поверљив у одређеним ситуацијама. Арбитражни начин решавања спорова има низ предности у односу на поступак пред редовним судовима. Акценат се може ставити на повољности које се испољавају у ефикасној организацији и флексибилности функционисања арбитраже, мање формалној арбитражној процедури, састав арбитража на које странке имају утицај, стручност арбитра, мањим трошковима од трошкова пред државним судовима, једностепености поступка и брзини доношења одлуке, неутралности која се огледа у одсуству политичког утицаја итд. На основу досадашњег излагања и схватања појма међународне трговинске арбитраже долази се до закључка да арбитража привлачи странке својим рационалним и практичним особинама.

### 3) ИЗВОРИ МЕЂУНАРОДНЕ ТРГОВИНСКЕ АРБИТРАЖЕ

Међународна трговачка арбитража има две врсте правних извора: националне (унутрашње или домаће) и међународне (транснационалне или

<sup>16</sup> Paul Ferdinand, Arbitration Clauses for International Contract, second edition, Доступно на: [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:AcBXHayFj84J:arbitrationlaw.com/files/free\\_pdfs/title\\_and\\_toc\\_arb\\_contract.pdf+&cd=1&hl=sr&ct=clnk&gl=rs&client=firefox-b](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:AcBXHayFj84J:arbitrationlaw.com/files/free_pdfs/title_and_toc_arb_contract.pdf+&cd=1&hl=sr&ct=clnk&gl=rs&client=firefox-b), Датум приступа: 17. мај 2018. године, р. 19.

<sup>17</sup> Мирослав Пауновић, „Поверљив карактер међународне трговачке арбитраже“, *op. cit.*, стр. 181.

интернационалне). Предност, али и специфичност, међународне арбитраже јесте чињеница да се на њу примењује шири спектар одредаба, и то од националних закона до аутономних прописа и међународних конвенција. Доминантну улогу у еволуцији и прихватању арбитраже у домену међународних трговинских односа одиграле су: мултилатералне, регионалне и билатералне конвенције. Прве две мултилатералне конвенције, којима су уређена нека питања међународне арбитраже, донете су под окриљем Друштва народа у Женеви, после Првог светског рата. Женевски протокол о арбитражним клаузулама од 24. септембра 1923. године, који је у великој мери утицао на касније конвенције, посебно је важан зато што је први пут озваничио појам арбитражне клаузуле, као правног основа за заснивање трговинске арбитраже. Поред тога, прокламује првенство надлежности уговорене трговинске арбитраже над надлежношћу редовног суда. Својевремено су га ратификовале тридесет три државе ондашње међународне заједнице. Друга је Конвенција о извршењу иностраних арбитражних одлука од 26. септембра 1927. године (у даљем тексту: Женевска конвенција). Овај документ има велику важност зато што, иако не утврђује сасвим јасно и прецизно јединствене услове за извршење страних арбитражних одлука, додаје значајну новину – да државе-уговорнице признају ауторитет страних арбитражних одлука донетих на територији било које државе-чланице. Женевску конвенцију је ратификовало двадесет пет земаља. Наведени међународни извори били су од нарочитог значаја, пошто су уз помоћ њих отклоњене извесне препреке. Међутим, доношење Њујоршке конвенције о признању и извршењу арбитражних одлука 1958. године (у даљем тексту: Њујоршка конвенција) доводи до умањивања значаја Женевског протокола и Женевске конвенције. Ова два документа више не важе између држава које су потписале Њујоршку конвенцију, која је донета 10. јуна 1958. године у Њујорку на конференцији Уједињених нација. Ова конвенција примењује се и тумачи од стране великог броја земаља и представља предмет пажње правне доктрине у читавом свету и уводи две крупне новине по којима се суштински разликује од Женевске конвенције из 1927. године. Прва новина јесте да њене одредбе потпуно мењају принцип оспоравања примене међународне арбитражне одлуке, уводећи правило да страна која оспорава извршење стране арбитражне пресуде мора да докаже њене недостатке или повреду материјалног или процесног права у вези са њом. Друга новина се односи на арбитражну одлуку (пресуду) јер се више не захтева да она буде коначна у земљама где је донета, него обавезујућа. Ову конвенцију је ратификовало преко сто десет држава. Релевантан извор међународног права представља и Вашингтонска конвенција о решавању инвестиционих спорова из 1965. године, која је донета под патронатом Светске банке у Вашингтону. Правилима ове конвенције прописани су услови за заснивање арбитраже, начин рада и извршење арбитражних одлука. У оквиру регионалних конвенција које

регулишу међународну трговинску арбитражу важна је и Европска конвенција о међународној трговинској арбитражи донета 21. априла 1961. године у Женеви, од стране Економске комисије УН за Европу (у даљем тексту: Европска конвенција). Према ставу доктрине, Европска конвенција представља незаобилазну етапу у еволуцији права међународне трговинске арбитраже. Намењена је решавању трговинских спорова између странака из различитих земаља, независно од тога да ли су европске или ваневропске. Од осталих регионалних конвенција релевантних за међународну трговинску арбитражу издвајају се:

1. Конвенција о регулисању путем арбитраже привредних судова насталих из привредне, научне и техничке кооперације, од 29. маја 1972. године, потписана у Москви у оквиру СЕВ-а, позната као Панамска конвенција.
2. Арапска конвенција о трговинској арбитражи, од 14. априла 1987. године, донета у Аману.
3. Конвенција о решавању инвестиционих спорова између држава и грађана других држава, донета у Вашингтону 18. марта 1965. године, под окриљем Светске банке. Ова конвенција је створила механизам специјализоване институционалне арбитраже.<sup>18</sup>

У билатералним конвенцијама питања која су у вези са међународном трговинском арбитражом, по правилу, регулишу се као акцесорна. Арбитража се у њима третира као један од начина за остваривање шире билатералне сарадње између држава потписница, које тим путем настоје да допринесу ефикасности признања и извршењу арбитражних одлука. Предмет ових конвенција углавном се огледа у неком економском споразуму или у међусобној правној сарадњи држава које их закључују. Један од најзначајнијих међународних аката у погледу унификације правила о међународној трговинској арбитражи представља, свакако, Модел-закон о међународној трговинској арбитражи (у даљем тексту Модел-закон), који је 21. јуна 1985. године усвојила Комисија УН за међународно трговинско право. Примарни циљ доношења Модел-законa огледао се у изради свеобухватних и јасних правила, која би одразила конкретне и модерне стандарде за међународну трговинску арбитражу које би могли да прихвате различити правни и економски системи. Земљама потписницима Модел-законa препоручује се да се приликом законодавног регулисања ове материје националним нормама угледају на решења која нуди Модел-закон. Свака земља имала је слободу да сама одреди његов домен примене и обавезни карактер, што значи да свака земља може да

<sup>18</sup> Миодраг Трајковић, *Међународно арбитражно право*, Правни факултет Универзитета у Београду; Удружење правника Југославије, Београд, 2000, стр. 121-143; Јелена С. Перовић, „Извори права који регулишу међународну трговинску арбитражу“, *Правни живот*, вол. 47, бр. 12, 1998, стр. 411-412.

га модификује по својој „мери“, при чему степен модификације зависи од специфичних интереса које држава жели да заштити. Свакако, Модел-закон је прихваћен у великом броју правних система који су већој или мањој мери засновани на овом моделу.<sup>19</sup> Наведени извори међународног арбитражног права непосредно регулишу организацију, поступак и ефекте међународне трговинске арбитраже. Осим поменутих, постоје многи међународни извори који се односе на арбитражу, али су материјалне природе и служе арбитражном већу или арбитру као основа за доношење арбитражне одлуке. Од многобројних извора за потребе овог рада помињемо: Конвенцију о узајамном признавању трговачких друштава и корпорација из 1968. године, Конвенцију Уједињених нација о уговорном праву из 1969. године (Бечка конвенција о уговорном праву), Конвенцију Уједињених нација о уговорима у међународној продаји робе (Бечка конвенција о међународној продаји робе из 1980. године), Конвенцију о меродавном праву за уговорне облигационе односе из 1980. године (Римска конвенција) и многе друге. Вредна помена су и Правила INCOTERMS-а, односно једнообразна правила и обичаји за документарни акредитив и сви међународни прописи о појединим уговорима из трговинског права.<sup>20</sup> За све међународне изворе права у области арбитраже карактеристично је да у пракси имају примену тек пошто их државе прихвате и ратификују. Ратификацијом међународни извори добијају снагу закона и могу се примењивати на одређене односе у вези са међународном трговинском арбитражом. Ипак, земље уговорнице могу прихватити ове изворе и са извесним резервама. Важан и посебан извор права за међународну трговинску арбитражу представљају извори унутрашњег права, тј. национални закони. Национални закони о арбитражи као извори права, последњих неколико деценија, услед све ширег међународног трговинског промета и повећања броја спорова у овој области, значајно и брзо се развијају. За ранији период – у којем арбитраже нису биле у тако широкој примени као што је то случај данас – било је карактеристично да се одредбе о арбитражном поступку налазе као посебни делови већ постојећих закона, и то је најчешће био закон којим се регулише грађански поступак. Државе које су пратиле промене и новине у оквиру арбитражног права благовремено су приступиле ревидирању свог националног законодавства доношењем посебног закона о арбитражи или усвајањем одговарајућих допуна и измена оних закона у којима се налазе одредбе о арбитражи.<sup>21</sup> Чињеница је да неуједначеност националних прописа ствара

---

<sup>19</sup> Јелена С. Перовић, *Уговор о међународној трговинској арбитражи*, *op. cit.*, стр. 32-33.

<sup>20</sup> Александар Радованов, *Арбитражно решавање спорова*, Привредна академија – Правни факултет, Нови Сад, 2008, стр. 52-53.

<sup>21</sup> Катарина Јовичић, *Међународна трговинска арбитража*, *Страни правни живот*, вол. 52, бр. 3, 2008, стр. 120.

правну несигурност, нарочито када је реч о извршивости неарбитражног споразума и арбитражне одлуке, као и осталих услова за ефикасност арбитраже. С обзиром на то да арбитража има улогу приватног правосуђа, које је надлежно за спорове из међународних пословних односа, било је неопходно обезбедити хармонизацију националних закона о арбитражама. Може се рећи да је овај подухват започет у оквиру УНЦИТРАЛ-а усвајањем Модел-закона. Национални прописи о арбитражи регулишу: могућност да странке уговоре арбитражу и објективне и субјективне услове за уговарање арбитраже, дејство арбитражног споразума пред државним судом, овлашћења и дужности државног суда у вези са арбитражним поступком, право арбитражног суда да сам одлучује о својој надлежности, могућности судског преиспитивања такве одлуке, начин одређивања меродавног права у арбитражи, и услове за преиспитивање арбитражне одлуке. Неке од норми које су садржане у националном законодавству јесу императивне природе, док су друге диспозитивне, па их странке својим споразумом или избором неког арбитражног правилника могу мењати, односно отклонити њихову примену.<sup>22</sup> Једна од карактеристика међународне трговинске арбитраже јесте да се на њу подједнако примењују одредбе из националних (домаћих) и међународних извора права. Ипак, национални извори су старији и имају првенство у односу на међународне изворе, зато што међународна трговинска арбитража – упркос свом имену и природи спорова које решава – функционише унутар једне државе и под њеним националним правним режимом, тј. под режимом који се примењује на арбитражу уопште и на њену традицију. У прилог предности националних извора говори и традиција арбитраже, чије су деловање и регулатива прво настали на домаћем плану и у оквиру унутрашње арбитраже, па се тек онда проширили и на међународне односе. Радованов наглашава неколико битних елемената националне арбитраже. Арбитражни суд је приватни суд странака конституисан на основу арбитражног споразума, јер без арбитражног споразума нема ни арбитраже. Странке у спору су домаћа физичка или правна лица, а спор који се решава пред домаћом арбитражом нема елемената иностраности јер се ради о пословном односу између правних субјеката унутар једне државе. Процесни и материјални прописи који се примењују у конкретном спору, када је реч о националној арбитражи, јесу домаћи прописи унутар једне државе, којих арбитражни суд мора да се придржава. У протекле две деценије су стваране и институционалне арбитраже, односно доношена су њихова правила пословања, за шта је такође било потребно утврдити правне оквире у националним законима. Важно је нагласити да неке од њих, као што су, на

<sup>22</sup> Маја Станивуковић, *Међународна арбитража: са одабраним прилозима*, op. cit., стр. 54-55.

<sup>23</sup> Александар Радованов, *Грађанско процесно право: парнични и ванпарнични поступак арбитража и медијација*, Универзитет Привредна академија – Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, 2012, стр. 435-436.

пример, Лондонска и Париска, нису директно везане за неко национално тело или асоцијацију, док су друге везане најчешће за привредну комору те земље, али су и оне међународне зато што решавају и међународне спорове.<sup>23</sup>

#### 4) РАЗВОЈ МЕЂУНАРОДНЕ ТРГОВАЧКЕ АРБИТРАЖЕ У СРБИЈИ

Арбитражно решавање спорова било је предмет регулисања у јединој и првој кодификацији парничног процесног права Краљевине Југославије, уз напомену да је и затечено партикуларно законодавство које је важило до ступања на снагу Закона о судском поступку и грађанским парницама (у даљем тексту: ГПП) од 13. јула 1929. године. ГПП није био оригинална творевина, него је био заснован на аустријском Законику о парничном поступку из 1895. године. Готово је у потпуности преузео решења аустријског узора, укључујући и она о арбитражном решавању спорова. Арбитражно решавање спорова је регулисано у седмом делу ГПП, под насловом „Нарочите врсте поступка“, у четвртном одсеку „Поступак пред изабраним судовима“ (од параграфа 672 до 695). Параграфом 672 регулисана је надлежност изабраног суда, коју је било могуће засновати уговором који се закључује тек у случају настанка одређеног спора, али и раније, односно у моменту настанка уговорног односа у погледу будућих и евентуалних спорова из тог односа. Наглашено је да су прописи ГПП, пре свега, намењени регулисању повремених *ad hoc* арбитража, али је истовремено прописана и сходна примена ових одредаба на изабране судове основане статутом, наредбом последње воље или неком другом наредбом која се заснива на уговору парничара (параграф 695, ГПП). Нарочито је важно поменути да је примена одредаба ГПП обухватала изабрано судство институционалног вида које је постојало при коморама за трговину, обрт и индустрију, берзама, као и другим корпорацијама, удружењима и друштвима. Тако се може закључити да су оквири арбитражног решавања спорова у Краљевини били широко одређени и да су на тај начин обезбеђивали повољан нормативни оквир за развој изабраног судства, посебно оног који се у складу са савременом терминологијом одређује као национално.<sup>24</sup> У том периоду, у тадашњој Југославији, покренут је и први арбитражни поступак 1933. године. Покренули су га Лозингер и банка Компас, и у тужби су захтевали исплату две менице по условима који су у меници били предвиђени.<sup>25</sup> Спорно је било да ли су менице биле плативе у златним доларима. Тужена Југославија је тражила од арбитра да раскине

---

<sup>24</sup> Ранко Кеча, О арбитражном решавању спорова у југословенском праву, *Правни живот*, вол. 46, бр. 12, 1997, стр. 258-260.

<sup>25</sup> Ова одлука је доступна на француском језику као део документације у предмету Лозингер. *Losinger & Co. (Switzerland v. Yugoslavia)*, PCU, Ser. C No.78, Requests and Documents of the Written Proceedings, pp. 54-97.

уговор услед наступања више силе, прекомерног оштећења и промењених околности. Два арбитра, један држављанин Швајцарске, други Југославије, које су именовале стране нису постигле споразум. Стога је спор упућен арбитрау појединцу, председнику швајцарског Федералног суда Анрију Телану који је после расправе, која је одржана у Београду 31. октобра 1934. године, донео одлуку у корист тужилаца.<sup>26</sup> Арбитражно решавање спорова после Другог светског рата одвијало се у битно другачијим условима од оних у Краљевини. У том временском периоду привредно судство било је организовано на посебан начин. Решавање међусобних спорова тадашњих државних привредних предузећа путем државне арбитраже први пут је било предвиђено у Основном закону о државним привредним предузећима који је донет 24. јула 1946. године, а у децембру 1946. године донесен је Закон о решавању имовинских спорова путем државне арбитраже.<sup>27</sup> Тим законом решавање свих међусобних имовинских спорова предузећа поверено је Државној арбитражи. Међутим, овај закон је престао да важи 2. јануара 1948. године ступањем на снагу новог Закона о Државној арбитражи.<sup>28</sup> Новим законом извршене су одређене промене у структури Државне арбитраже, те су њене основне карактеристике биле: првостепеност, брзина поступања и стручност у саставу већа. Већ је тадашњим законом било предвиђено да арбитражна већа доносе своје одлуке, обавезно узимајући у обзир, уз остало, и трговачке обичаје и узансе. Битно је навести да је 1946. године основана Спољнотрговинска арбитража при Трговинској комори ФНРЈ, Уредбом владе ФНРЈ од 15. децембра 1946. године. Спољнотрговинска арбитража је свој први Правилник донела 1947. године, а Правилником од 1981. године, предвиђено је да се поступак пред овом арбитражом води на основу Правила о арбитражи УНЦИТРАЛ-а. Преласком на нови привредни систем Државна арбитража је 1954. године претворена у привредне судове. У то време главна државна арбитража, као врховни орган државне арбитраже једина је имала право, користећи ванредне правне лекове, да мења одлуке државних арбитража. Изузетак, и то само кратко, био је председник Привредног савета, Савезне планске комисије и Савезне контролне комисије коме је било дато право да поднесе предлог Главној државној арбитражи да у року од 60 дана поново узме у разматрање спор који је већ решен. Такође, унутрашње, тј. ресорне арбитраже, које су имале надлежност за решавање спорова између предузећа која су припадала истом ресору нису се

<sup>26</sup> Маја Станивуковић, Сања Ђајић, „Ретроактивна примена закона на арбитражни споразум и арбитрабилности“, У: *Зборник реферата са међународне конференције Публиковање граница арбитрабилности: да ли напредујемо?* Стална арбитража при Привредној комори Србије, Београд, 2018, стр. 118-119.

<sup>27</sup> „Закон о решавању имовинских спорова путем арбитраже“, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 103/46.

<sup>28</sup> „Закон о Државној арбитражи“, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 107/47.

развили, осим у ресору народне одбране. Арбитражно решавање спорова тада није било допуштено, изузев за спорове наших предузећа са иностранством. За решавање ових спорова, на основу уговора могла је бити надлежна Спољнотрговинска арбитража у Београду.<sup>29</sup> Арбитражно решавање спорова између домаћих привредних субјеката и у споровима у којима није изражен страни елемент постаје могуће доношењем Устава 1963. године.<sup>30</sup> Две године касније донети су Закон о војним судовима и Основни закон о предузећима.<sup>31</sup> Законом о војним судовима образована је Војна привредна арбитража, као врста националне, сталне и специјализоване арбитраже. Основни закон о предузећима регулисао је решавање спорова пред унутрашњим и мешовитим арбитражама, као и решавање спорова домаћих предузећа при сталним изабраним судовима арбитражама који су се могли оснивати при републичким привредним коморама и при и Савезној привредној комори, берзама, заједницама и другим организацијама одређеним савезним законом. Доношењем Закона о парничном поступку (у даљем тексту ЗПП) 24. децембра 1976. године систематизоване су релевантне одредбе о решавању спорова пред домаћим арбитражама, односно националним, али и међународним и то са два члана – 469 и 469а.<sup>32</sup> Према одребама члана 469 ЗПП за спорове са међународним елементом којима странке слободно располажу, странке су могле да уговоре надлежност домаће или стране арбитраже ако је бар једна од њих физичко или правно лице са пребивалиштем или трајним боравком у иностранству, ако за те спорове није предвиђена искључива надлежност југословенског суда.<sup>33</sup> У светлу овог решења, уз испуњење потребних претпоставки које се тичу предмета спора и својстава *domicilnosti* странака

---

<sup>29</sup> Александар Голдштајн, *Привредно уговорно право*, Информатор, Загреб, 1980, стр. 55-56.

<sup>30</sup> Члан 133 Устава СФРЈ из 1963. године гласи: „Под условима одређеним на основу савезног закона судску функцију могу вршити изабрани судови односно арбитраже. На основу закона могу се оснивати мировна већа и друге установе за расправљање међусобних спорова грађана или организација“. *Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије: са уставним амандманима и уставним законима*, У: Федор Базала, (прир.) Службени лист СФРЈ, Београд, 1971, стр. 75.

<sup>31</sup> „Закон о војним судовима“, *Службени лист СФРЈ*, бр. 7/65, Основни закон о предузећима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 17/65.

<sup>32</sup> Закон о парничном поступку, *Службени лист СФРЈ*, бр. 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 72/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90 и 35/91 и *Службени лист СРЈ*, бр. 27/92, 31/93, 24/94, 12/98, 15/98 и 3/02.

<sup>33</sup> Процесноправне границе арбитрабилности одређивао је „Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља у одређеним односима посредством одредаба о искључивој надлежности југословенских судова о споровима са међународним елементом“, *Службени лист СФРЈ*, бр. 43/82 и 72/82 и *Службени лист СРЈ*, бр. 46/96 и *Службени гласник РС*, бр. 46/06.

арбитражног споразума, наши субјекти су могли уговорити надлежност домаће или међународне арбитраже, што значи да су странке имале слободу избора између домаћих или страних, као и повремених или сталних арбитража. Потпуно је другачија концепција важила по питању слободе уговарања домаће арбитраже поводом односа у којима није изражен међународни елемент. Прецизније, према одредбама члана 469а ЗПП, спорове без међународног елемента о правима којима слободно располажу, странке су могле износити пред сталне изабране судове основане при привредним коморама и другим организацијама предвиђеним законом, под условом да није утврђено да одређене врсте спорова искључиво решавају други судови, што значи да су домаћи субјекти ограничени у погледу уговарања арбитраже захтевом да она мора бити институционална.<sup>34</sup> Овај закон је 2004. године стављен ван снаге доношењем новог Закона о парничном поступку.<sup>35</sup> Међутим, нови ЗПП не садржи посебне процесне одредбе о арбитражама, зато што је мишљење законодавца било да ову материју треба одвојено регулисати доношењем Закона о арбитражи, који је био у припреми. Да би се избегло стварање правне празнине у периоду који је трајао од ступања на снагу новог ЗПП до доношења новог Закона о арбитражи, решење је пронађено у продужењу важности XXXI главе ранијег ЗПП.<sup>36</sup> Арбитражна регулатива је била уређена овим законом све до 2006. године када је донет Закон о арбитражи.<sup>37</sup> На развој арбитражног решавања спорова су свакако позитивно утицали и међународни извори права, односно међународне конвенције које је Србија ратификовала:

1. Женевски протокол о арбитражним клаузулама од 24. септембра 1923. године – ратификован Уредбом Савезног извршног већа од 3. децембра 1958. године.<sup>38</sup>
2. Конвенција о извршењу иностраних арбитражних одлука од 26. септембра 1927. године – ратификована Уредбом Савезног извршног већа од 3. децембра 1958.<sup>39</sup>
3. Њујоршка конвенција – ратификована Законом о ратификацији Конвенције о признању и извршењу иностраних арбитражних одлука од 1. октобра 1981. године.<sup>40</sup>

<sup>34</sup> Ранко Кеча, „О арбитражном решавању спорова у југословенском праву“, *Правни живот*, вол. 46, бр. 12, 1997, стр. 263-264.

<sup>35</sup> *Службени гласник РС*, бр. 125/04.

<sup>36</sup> Маја Станивуковић, *Међународна арбитража: са одабраним прилозима*, *op. cit.*, стр. 56.

<sup>37</sup> *Службени гласник РС*, бр. 46/06.

<sup>38</sup> *Службени гласник СФРЈ*, бр. 4/59.

<sup>39</sup> *Службени гласник СФРЈ*, бр. 4/59.

<sup>40</sup> *Службени лист СФРЈ*, бр. 11/81.

4. Европска конвенција о међународној трговинској арбитражи донета 21. априла 1961. године – ратификована Уредбом Савезног извршног већа од 26. јуна 1963. године.<sup>41</sup>
5. Конвенција о решавању инвестиционих спорова између држава и грађана других држава, донета у Вашингтону, 18. марта 1965. године (Вашингтонска конвенција) – ратификована Уредбом Савезног извршног већа од 23. децембра 1966. године.<sup>42</sup>

Наша држава је закључила и низ билатералних конвенција које су од одређеног значаја и за арбитражно решавање спорова – пре свега у домену узајамног признања и извршења одлука.

## 5) АКТУЕЛНО СТАЊЕ ЛЕГИСЛАТИВЕ У СРБИЈИ

Нови Закон о арбитражи, који је донет 2006. године, у потпуности је уредио сва питања арбитражног решавања спорова у унутрашњој арбитражи, као и спорове са страним елементом, односно међународном арбитражом. Наиме, Министарство за економске односе са иностранством Републике Србије формирало је Радну групу за израду Нацрта Закона. Радну групу су сачињавали еминентни стручњаци: Добросав Мировић (председник), Маја Станивуковић, Мирослав Пауновић, Гашо Кнежевић, Весна Ракић Водинелић и Миодрaг Трајковић. Радна група је у року од три месеца израдила Нацрт Закона о арбитражи, базирајући свој рад на упоредном законском регулисању арбитраже. На основу овог Нацрта у Србији је арбитража регулисана новим Законом о арбитражи који је објављен 2. јуна 2006. године. Опредељујући се за доношење посебног Закона о арбитражи, Република Србија се придружила многим државама које су последњих деценија донеле посебне законе о арбитражи. Релевантно је нагласити да је била присутна дилема да ли донети посебан закон о међународној трговинској арбитражи или јединствени закон о арбитражи. Ипак, преовладало је мишљење да се донесе јединствени закон који регулише како међународну тако и унутрашњу арбитражу, али и друге врсте арбитраже, као што су нпр. арбитраже у радним односима, спорту, грађанским односима итд.<sup>43</sup> Закон о арбитражи заснован је на Модел-закону УНЦИТРАЛ-а, односно преузео је у великој мери његова решења и одредбе. Такође су коришћена и решења из упоредног права, али и решења нашег домаћег права која су у складу са савременим тенденцијама у законском регулисању арбитраже. Најзначајније унутрашње изворе арбитражног права

---

<sup>41</sup> Службени лист СФРЈ, бр. 12/63.

<sup>42</sup> Службени лист СФРЈ, бр. 7/67.

<sup>43</sup> Добросав Митровић, „Закон о арбитражи Републике Србије“, *Арбитража*, бр. 4, 2006, стр. 79-80.

у Србији, поред Закона о арбитражи, представљају правилници институционалних арбитража чију су надлежност странке уговориле. У Србији је 2016. године, са седиштем у Београду, основана Стална арбитража при Привредној комори Србије, и то уместо две самосталне арбитражне институције – Спољнотрговинске арбитраже и Сталног изабраног суда. Ова арбитража спроводи арбитражно решавање спорова без обзира на то да ли су настали из међународних правних односа или из домаћих правних односа уколико су странке уговориле њену надлежност. Поред тога, Стална арбитража спроводи и поступке међународне медијације.<sup>44</sup> У свом раду примењује одредбе Закона о арбитражи, Правилник арбитраже, Арбитражна правила УНЦИТРАЛ-а или материјално право неке друге државе, коју су странке изабрале за решавање насталог спора. Обезбеђује високостручан, брз и ефикасан арбитражни поступак применом свог правилника.<sup>45</sup> Правилник о арбитражи обично регулише питања надлежности, организовања арбитраже, започињање арбитражног поступка, конституисање арбитражног трибунала, питања која се тичу арбитражног поступка и доношења арбитражних одлука.<sup>46</sup> Странке могу уговорити да се на вођење спора пред Сталном арбитражом примењује посебан сет правила – Арбитражна правила УНЦИТРАЛ-а.<sup>47</sup>

Регулатива арбитраже је иновирана у делу који се односи на признање и извршење арбитражних одлука Законом о извршењу и обезбеђењу.<sup>48</sup> У изворе арбитражног процесног права спада и нови Закон о посредовању у решавању спорова.<sup>49</sup> Доношењем овог Закона српски законодавац је регулисао поступак и услове за посредовање у решавању спорова, као и права и дужности посредника и програм обуке посредника, али само када су у питању спорови са међународним елементом. Међународно посредовање се дефинише као посредовање са страним елементом ако стране у време постизања сагласности о посредовању имају пребивалиште или пословно седиште у различитим државама, или ако држава у којој стране имају пребивалиште или пословно седиште није држава у којој треба да се изврши битан део обавеза из пословног

<sup>44</sup> Више у: Мирјана Цукавац, „Стална арбитража при Привредној комори Србије“, *Право и привреда*, вол. 54, бр. 1/3, 2016, стр. 55-65

<sup>45</sup> Поступак пред Спољнотрговинском арбитражом регулисан је „Правилником о сталној арбитражи при привредној комори Србије“, *Службени гласник РС*, бр. 101/16.

<sup>46</sup> Више у: Добросав Митровић, „Улога и значај правилника о арбитражи“, *Право и привреда*, вол. 36, бр. 5/8, 1999, стр. 393-398.

<sup>47</sup> „Арбитражна правила УНЦИТРАЛ-а“, *Службени гласник РС*, бр. 2/14, *Службени гласник РС*, број 58/16.

<sup>48</sup> *Службени гласник РС*, бр. 31/11, 99/11 – др. закон, 109/13 – одлука УС – и 55/14. *Службени гласник РС*, бр. 106/15, 106/16 - аутентично тумачење и 113/17.

<sup>49</sup> *Службени гласник РС*, бр. 55/14.

односа, односно држава са којом је предмет спора најуже везан. У унутрашње изворе се, такође, убрајају као „помоћни“ извори, којима арбитража није једино поље примене, односно закони чије се одредбе користе у закључењу и извршењу уговорних и пословних односа између домаћих и страних партнера. Угледањем на Модел-закон УНЦИТРАЛ-а, који је намењен међународној трговинској арбитражи, Србија је преузела његова решења за сваку врсту арбитраже без обзира на њен карактер. Премда у Закону о арбитражи (у даљем тексту Закон) постоји неколико чланова који се односе само на међународну трговинску арбитражу. Тако је, на пример, приликом одређења појма међународне арбитраже у целини преузео критеријуме из Модел-закона УНЦИТРАЛ-а.

Закон одређује да је међународна арбитража она арбитража чији су предмет спорови из међународних пословних односа, а нарочито: Ако странке у време закључења споразума о арбитражи имају пословна седишта у различитим државама; Ако се изван државе у којој странке имају своја пословна седишта налази место арбитраже ако је одређена у споразуму по арбитражи или на основу њега, или у којем треба да се изврши битан део обавеза из пословног односа, или место са којим је предмет спора најуже повезан; Ако су се странке изричито споразумеле да је предмет споразума о арбитражи везан за више држава (члан 3). Када је арбитража међународна, на њу се примењују и посебне одредбе Закона који регулишу језик арбитраже, надлежно право и правила за меритум спора, могућност уговарања права, правила за арбитражу и арбитражни поступак. Одредбе Закона примењују се на арбитражу када је место арбитраже на територији Србије. Када је реч о међународној арбитражи, а њено место је на територији Србије, странке могу да предвиде примену на арбитражу и њен поступак неког другог закона или правила. И у овом случају неопходно је поштовати оне одредбе нашег Закона чију примену странке не могу да искључе, односно одредбе које су изричито императивног карактера. Такође, овај Закон може да се примени на неке арбитраже чије је место у иностранству уколико странке предвиде његову примену, или ако тако одлуче арбитражи. Одредбом члана 50 Закона прописано је да арбитражни суд у међународној арбитражи одлуку доноси применом права или правних правила које су странке споразумно одредиле. Свако упућивање на право одређене државе тумачиће се као непосредно упућивање на материјално право те државе, а не на њене колизионе норме, осим ако није у споразуму странака другачије предвиђено. Ако странке нису одредиле меродавно право, арбитражни суд сам одређује које је меродавно право на основу колизионих норми за које оцени да су прикладне у конкретном случају. Арбитражни суд ће увек водити рачуна о одредбама уговора и о обичајима. Закон предвиђа да се арбитражно решавање спорова може организовати у оквиру сталних арбитражних институција или их могу решавати повремене (*ad hoc*) институције. Новина Закона јесте у томе што предвиђа да *ad hoc* институције

могу да решавају и унутрашње спорове, што до сада није било могуће. Пракса је показала да се могу појавити тешкоће приликом примене *ad hoc* арбитражног споразума и решења која домаће законодавство предвиђа. Проблеми који се могу појавити јесу правне празнине у самом арбитражном споразуму и непоступање по њима.<sup>50</sup> Сталне арбитражне институције могу да оснују привредне коморе, професионална и струковна удружења, удружења грађана у складу са њиховим оснивачким актом – ако је то у складу са њиховом делатношћу (члан 6). Међутим, ова могућност у пракси није коришћена све до 2013. године када је основано Удружење за арбитражно право и при њему прва српска арбитражна институција ван коморског система – Београдски арбитражни центар. Његова надлежност није ограничена чланством у удружењу нити постојањем, или непостојањем међународног елемента. Овај центар администрира све врсте спорова без обзира на то ко се јавља као странка.<sup>51</sup> Споразум о арбитражи мора да буде пуноважан. Одредбом члана 10 Закона изричито се наводе разлози за његову ништавост. За пуноважност споразума о арбитражи нарочито је значајно да је споразум закључен у писменој форми. Одредбом члана 12 Закона наведене су ситуације када се сматра да постоји писмена форма. Закон предвиђа да споразум о арбитражи остаје на снази у случају цесије, суброгације и других преноса потраживања, осим ако није другачије уговорено међу странама које су закључиле уговор (члан 13). Закон даје могућност и право арбитражи да изриче привремене мере и мере обезбеђења. По претходном регулисању арбитража то није могла да учини јер је то било искључиво у надлежности државних судова. Митровић наводи да у пракси то може изазвати проблеме јер је питање да ли ће државни судови принудно спроводити овакве мере које изрекне арбитража. Сама арбитража нема могућност да принудно спроведе овакве своје мере, оне могу бити ефикасне само ако их странке добровољно изврше. Када овакве мере изрекне арбитража у иностранству домаћи судови не морају да их изврше. Изузетак представљају одлуке које су донете у облику арбитражне одлуке, што је редак случај и тада се мора тражити њихово признање и принудно извршење у Србији.<sup>52</sup> Закон детаљно регулише конституисање арбитраже (арбитражног суда), именовање арбитра, својства арбитра, обављање дужности арбитра, разлог и поступак за његово изузеће, престанак дужности арбитра, именовање новог арбитра. Тако, Закон одредбом члана 19 предвиђа да арбитар може да буде свако физичко лице које је пословно способно, без обзира на

<sup>50</sup> Више у: Маја Станивуковић, „Ад хок арбитража на територији Србије – покретање поступка и конституисање арбитражног суда“, *Зборник радова Правног факултета, Нови Сад*, вол. 47, бр. 3, 2013, стр. 123-144.

<sup>51</sup> Владимир Павић, Милена Ђорђевић, „Новине у правном оквиру за АДР у Србији“, *Harmonius: Journal of Legal and Social Studies in South East Europe*, вол. 3, бр. 1, 2014, стр. 248.

<sup>52</sup> Добросав Митровић, „Закон о арбитражи Републике Србије“, *op. cit.*, стр. 82.

држављанство, али не може да буде лице које је осуђено на безусловну казну затвора, док трају последице осуде. Нови Закон напушта посебно регулисање у погледу судија као арбитра, које је познавао пређашњи закон. Новину представља регулисање одвојеног мишљења арбитра, којим се предвиђа да арбитар који није сагласан са образложењем одлуке или изреком може писмено да издвоји своје мишљење које може бити достављено и странкама ако тај арбитар то затражи. Важно је нагласити да Закон у складу са савременим трендовима посебно регулише то да арбитража одлучује о својој надлежности, када странка стави приговор на ненадлежност. Међутим, ова одлука арбитраже је подложна контроли државног суда, и то било у поступку поништења арбитражне одлуке или принудног извршења. Закон детаљно регулише и питања арбитражног поступка (у укупно 16 чланова од 70) следећи у великој мери решења и одредбе Модел-закона УНЦИТРАЛ-а. Поводом арбитражне одлуке Закон је предвидео да домаћа арбитражна одлука има снагу правноснажне судске одлуке, док инострана арбитражна одлука нема аутоматску снагу правноснажне судске одлуке, него је стиче тек пошто је призна домаћи суд. Странка која је незадовољна арбитражну одлуку може побијати пред вишом арбитражном инстанцом, ако је то предвиђено правилником о арбитражи који су странке уговориле, и то само пред државним судом. У праву Србије, као и у упоредном праву прихваћено је да је за одлучивање о поништају надлежан суд оне државе на чијој је територији место арбитраже у којој је одлука донета. У нашем правном систему побијање арбитражне одлуке врши се посебним правним средством које се назива тужба за поништај арбитражне одлуке. Одредбом члана 58 Закон прописује разлоге за подношење тужбе, док чланом 59 уређује рок у коме странка то може учинити. Међутим, наш законодавац не регулише поступак одлучивања о поништају арбитражне одлуке, јер не садржи одредбе које би уредиле право на жалбу против одлуке суда о поништају арбитражне одлуке, него само једну општу норму која усваја неадекватно решење. То је члан 61 Закона који упућује да се на поступак по тужби за поништај арбитражне одлуке примењују одредбе закона који уређује парнични поступак. Применом одредаба ЗПП долази се до двостепености, а понекад и до фактичке тростепености одлучивања о поништају арбитражне одлуке. На основу сажетог приказа актуелног стања легаслативе из области арбитраже у Републици Србији може се закључити да је основни извор арбитражног права Закон о арбитражи из 2006. године. Доношење овог Закона приближило је српско право светским стандардима, а његова вишегодишња примена даје основу за даља побољшања и унапређења. Станивуковић наводи да је нарочито важно побољшати правне празнине везане за *ad hoc* арбитражу, стварну надлежност судова за пружање подршке арбитражи и непостојање концентрације надлежности за поништај арбитражне одлуке. С друге стране, правна регулатива која се односи на институционалну арбитражу добро је постављена и пружа добру основу за

развој домаћих арбитражних институција.<sup>53</sup> С обзиром на то да се Закон може побољшати, значајно је поменути да је Савет за борбу против корупције почетком 2018. године поднео препоруке Влади да изврши измене Закона. Међутим, детаљном анализом извештаја Маја Станивуковић долази до закључка да је извештај нестручно састављен, да му недостају чињенице и анализа, те тако ни закључци који су изведени нису исправни. Посебно наглашава да у извештају није истакнута ниједна одредба закона која би заслужила критику. Стога сматра да због недостатака образложења и због погрешних закључака препоруке Савета за борбу против корупције о изменама Закона о арбитражи не треба следити.<sup>54</sup>

## 6) ИЗВОРИ

„Арбитражна правила УНЦИТРАЛ-а“, *Службени гласник РС*, бр. 2/14, *Службени гласник РС*, број 58/16.

Adonnino, Pietro, „European Union: Some thoughts on the EC Arbitration Convention“ *European taxation*, vol. 43, no. 11, 2003.

Вражалић, Михаило, Познић, Б. Боровоје (урс), *Закон о парничном поступку: са напоменама; Правилник о спољнотрговинској арбитражи и регистром појмова*, Службени лист СФРЈ, Београд, 1977.

Голдштајн, Александар, *Привредно уговорно право*, Информатор, Загреб, 1980.

Голдштајн, Александар, Трива, Синиша, *Међународна трговинска арбитража*, Информатор, Загреб, 1987.

Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC (Directive on consumer ADR) (Uredba br. 2013/

Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013, OJ L 182 of 29 June 2013

Ђуровић, Радомир, *Међународно привредно право: са обрасцима уговора*, Савремена администрација, Београд, 1997.

„Европска конвенција о међународној трговинској арбитражи донета 21. априла 1961. године – ратификована 1963. године“, *Службени лист СФРЈ*, бр. 11/81.

<sup>53</sup> Маја Станивуковић, „Право о решавању међународних спорова у Европској унији и Србији“, У: *Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (ЕУ и Србија)*, Правни факултет, Нови Сад, 2016, стр. 51-53.

<sup>54</sup> Маја Станивуковић, „Нестручна обрада једне важне теме: зашто једну препоруку за измену Закона о арбитражи треба у потпуности занемарити“, *Право и привреда*, вол. 56, бр. 4/6, 2018, стр. 94-113.

- European Convention on International Commercial Arbitration*, European Commission for Europe, Geneva, 1961.
- „Женевски протокол о арбитражним клаузулама од 24. септембра 1923. године“, *Службени гласник СФРЈ*, бр. 4/59.
- Јездић, Михаило, *Међународно приватно право*, Научна књига, Београд, 1982.
- Јовичић, Катарина, „Међународна трговинска арбитража“, *Страни правни живот*, вол. 52, бр. 3, 2008.
- Кеча, Ранко, „О арбитражном решавању спорова у југословенском праву“, *Правни живот*, вол. 46, бр. 12, 1997.
- „Конвенција о извршењу иностраних арбитражних одлука од 26. септембра 1927. године, ратификована 1958. године“, *Службени лист СФРЈ*, бр. 4/59.
- Losinger & Co. (Switzerland v. Yugoslavia), PCU, Ser. C No.78, Requests and Documents of the Written Proceedings.
- Митровић, Добросав, „Закон о арбитражи Републике Србије“, *Арбитража*, бр. 4, 2006.
- Митровић, Добросав, „Улога и значај правилника о арбитражи“, *Право и привреда*, вол. 36, бр. 5/8, 1999.
- „Њујоршка конвенција о признању и извршењу арбитражних одлука од 1958. године – ратификована 1981. године, *Службени лист СФРЈ*, бр. 11/81.
- „Official Records of the General Assembly, Fortieth Session, Supplement“, No. 17 (A/40/17), annex I
- „Основни закон о предузећима“, *Службени лист СФРЈ*, бр. 17/65.
- Пауновић, Мирослав, „Поверљив карактер међународне трговачке арбитраже“, *Право и привреда*, вол. 53, бр. 7/9, 2015.
- Павић, Владимир, Ђорђевић, Милена, „Новине у правном оквиру за АДР у Србији“, *Harmonius: Journal of Legal and Social Studies in South East Europe*, вол. 3, бр. 1, 2014.
- Перовић, С. Јелена, *Уговор о међународној трговинској арбитражи*, Службени лист СРЈ, Београд, 2002.
- Перовић, С. Јелена, „Извори права који регулишу међународну трговинску арбитражу“, *Правни живот*, вол. 47, бр. 12, 1998.
- „Правилник о сталној арбитражи при привредној комори Србије“, *Службени гласник РС*, бр. 101/16.
- Радивојевић, Зоран, „Међународна арбитража“. У: Јован Ћирић (ур.), *Српско право и међународне судске институције*, Институт за упоредно право, Београд, 2009.
- Радованов, Александар, *Арбитражно решавање спорова*, Привредна академија – Правни факултет, Нови Сад, 2008.

- Радованов, Александар, *Грађанско процесно право: парнични и ванпарнични поступак арбитража и медијација*, Универзитет Привредна академија – Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, 2012.
- Станивуковић, Маја, *Међународна арбитража: са одабраним прилозима*, Службени гласник, Београд, 2013.
- Станивуковић, Маја, Ђајић, Сања, „Ретроактивна примена закона на арбитражни споразум и арбитрабилности“, У: *Зборник реферата са међународне конференције Публиковање граница арбитрабилности: да ли напредујемо?* (стр. 116-128), Стална арбитража при Привредној комори Србије, Београд, 2018.
- Станивуковић, Маја, „Поништај арбитражне одлуке у домаћој и судској пракси“, *Арбитража*, бр. 4, 2006.
- Станивуковић, Маја, „Нестручна обрада једне важне теме: зашто једну препоруку за измену Закона о арбитражи треба у потпуности занемарити“, *Право и привреда*, вол. 56, бр. 4/6, 2018.
- Станивуковић, Маја, „Ад хок арбитража на територији Србије – покретање поступка и конституисање арбитражног суда“, *Зборник радова Правног факултета, Нови Сад*, вол. 47, бр. 3, 2013.
- Станивуковић, Маја, „Право о решавању међународних спорова у Европској унији и Србији“, У: *Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (ЕУ и Србија)*, Правни факултет, Нови Сад, 2016.
- Скакавац, Сања, „Право на правично суђење“, *Европско законодавство*, 2015, бр. 51.
- Трајковић, Миодраг, *Међународно арбитражно право*, Правни факултет Универзитета у Београду; Удружење правника Југославије, Београд, 2000.
- „Treaty on European Union“, *Official Journal*, C 326, 26/10/2012.
- Ђирић, Љ. Александар, *Међународно трговинско право: посебни део*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2018.
- „Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије: са уставним амандманима и уставним законима“, У: Федор Базала, (прир.) Службени лист СФРЈ, Београд, 1971.
- Ferdinand Paul, *Arbitration Clauses for International Contract*, second edition, Интернет:[http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:AcBXHayFj84J:arbitrationlaw.com/files/free\\_pdfs/title\\_and\\_toc\\_arb\\_contract.pdf+&cd=1&hl=sr&ct=clnk&gl=rs&client=firefox-b](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:AcBXHayFj84J:arbitrationlaw.com/files/free_pdfs/title_and_toc_arb_contract.pdf+&cd=1&hl=sr&ct=clnk&gl=rs&client=firefox-b).
- Цукавац, Мирјана, „Стална арбитража при Привредној комори Србије“, *Право и привреда*, вол. 54, бр. 1/3, 2016.

Wehland, Hanno, „Intra-EU Investment Agreements and Arbitration: Is European Community Law an Obstacle?“ *International & Comparative Law Quarterly*, vol. 58, no. 2, 2009.

„Закон о решавању имовинских спорова путем арбитраже“, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 103/46.

„Закон о Државној арбитражи“, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 107/47.

„Закон о војним судовима“, *Службени лист СФРЈ*, бр. 7/65.

„Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља у одређеним односима посредством одредаба о искључивој надлежности југословенских судова о споровима са међународним елементом“, *Службени лист СФРЈ*, бр. 43/82 и 72/82 и *Службени лист СРЈ*, бр. 46/96 и *Службени гласник РС*, бр. 46/06.

„Закон о парничном поступку“, *Службени гласник РС*, бр. 125/04.

„Закон о арбитражи“, *Службени гласник РС*, бр. 46/06.

„Закон о извршењу и обезбеђењу“, *Службени гласник РС*, бр. 31/11, 99/11 – др. закон, 109/13 – одлука УС – и 55/14. *Службени гласник РС*, бр. 106/15, 106/16 - аутентично тумачење и 113/17.

„Закон о посредовању у решавању спорова“, *Службени гласник РС*, бр. 55/14.

#### INTERNATIONAL TRADE ARBITRATION AND THE CURRENT STATE OF THE LEGISLATION IN THE REPUBLIC OF SERBIA

*Abstract:* International trade arbitrage has developed in the sphere of international trade relations. Today, it plays a very important role in the adjudication of disputes that accompany these relationships. The characteristic of the international law on commercial arbitration is that it represents a set of regulations that regulate the establishment and procedure of international trade arbitration, as well as the enactment, recognition and enforcement of an arbitration award. It is called international due to the international character of the disputes it regulates, as well as due to a large number of international legal sources that apply to that institution. Internationally accepted in the business world, international trade arbitration is regulated by numerous international conventions, national laws and regulations of institutional arbitration. International trade arbitration consists of two types of regulations – material and processive, which differ in their content and purposes. The first regulations appear as materially applicable law determined by the parties themselves or arbitrators and serve the arbitrators to decide on the substance of the arbitration dispute, while the procedural regulations serve to be the arbitration preceding itself or the recognition and enforcement of an arbitration decision. It is relevant to point out that international trade arbitration is based on the combination of internal (national) and international law. Therefore, the aim of international trade

arbitration is to harmonize and divide resources of different origin in order to serve more efficiently the arbitral proceedings and more objective and faster-making verdicts. At first, the regulations governing national arbitration were the basic framework in which arbitration law was further developed, even the international type. The subsequent development of arbitration law, especially in the light of the broad adoption of multinational conventions, and the development of the idea that the harmonization of very different national rights is a necessary condition for the development of international arbitration, followed the reform of national legislation achieved in the last few decades. Their common feature is that the regulation of international arbitration is separated into an independent entity, principally separated from the regulation applicable to the settlement of disputes by domestic entities in disputes in which there is no international element. So is the Arbitration Law, which came into force in 2006 and completely regulated all issues of arbitration settlement of disputes in internal arbitration and disputes with a foreign element or international arbitration, modelled on the Model Law of UNCITRAL. By analyzing the current state of the legislation in the field of arbitration, it can be concluded that the arbitration law in the Republic of Serbia, whose fundamental reform was carried out by the Law on Arbitration in 2006, fully followed the contemporary trend in international arbitration law, both by content and by forms. Consequently, it can be said that in this way a precondition for popularization and affirmation of international trade arbitration has been created, which can contribute to the development of international trade relations.

*Key words:* arbitration, international trade arbitration, settlement of arbitration disputes, international conventions, Republic of Serbia.